

ДЕПАРТАМЕНТ ЗА ИНФОРМАЦИЯ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА УЧИТЕЛИ

УТВЪРЖДАВАМ:

ДИРЕКТОР:

ПРОФ. ДН ДИМИТЪР ВЕСЕЛИНОВ

УСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА V ПКС
(КОНСПЕКТ)

I. ТЕМИ:

1. Спецификата на учебния процес по български език и литература

Главни цели и основни задачи на обучението. Обучението като система, функции, признаци, структура. Принципи на обучение. Вътрешни взаимовръзки и взаимодействия в учебния процес по български език и по литература. Връзки с други учебни дисциплини /съдържателни: по отношение на факти, понятия, явления, процеси; функционални: по отношение на техники на обучение.

Държавните образователни стандарти за учебното съдържание по български език и литература – философия на промените в концепцията за обучение и в технологията на обучение.

2. Учебна документация и педагогически опит - същност, функции, компоненти. Основни идеи на образователната стратегия, заложен в учебната програма. Дискусионни проблеми Учебници по български език и по литература. Съдържание и структура на учебника. Работа с учебника в урока.

Мотивировка на избора на учебник при наличието на варианти.

Книга за учителя – примери за използване на книгата при подготовката на урока.

3. Планиране на учебния процес

Перспективно годишно планиране: предварителна подготовка; детерминирани положения и творчески решения на учителя. Представяне и обосновка на фрагмент от годишно разпределение.

Циклично /тематично/ планиране. Мотивировка за конструиране на даден цикъл уроци.

Планиране на урок: предварителна подготовка; изисквания към структурата на урока.

Специфика на различните видове уроци.

Занятие по ЗИП. Специализирани учебни занятия: семинар, дискусия и др. извънкласни форми.

4. Учебни дейности, характерни за обучението по български език. Обща характеристика

Лингвистичен анализ: същност, видове (фонетичен, морфемен, морфологичен, словообразователен, лексикален, синтактичен, текст-лингвистичен, стилистичен).

Дискурсен анализ. Система за обучение в лингвистичен и дискурсен анализ.

Редактиране: същност, видове. Единство на лингвистичен анализ и редактиране.

Система за усвояване на механизмите на редактиране в цялостния курс на обучение, в отделен клас (при определен раздел, методическа единица, урочна ситуация).

Конструиране: същност, видове (на словосъчетание, изречение, текст). Система на овладяване на конструирането.

Комуникация: слушане и говорене; четене и писане. Използване на учебни комуникативни ситуации за участие на учениците в тях.

Събирателско-изследователските дейности, свързани с приложението на социолингвистичния подход при обучението в извънкласните (кръжоци, олимпиади и др./ и неурочните форми /семинари, рецитали, конференции, езикови двубои и др.).

5. Учебни дейности, специфични за обучението по литература

Непосредствено възприемане на художествен текст; коментар; анализ: на текст, на явление, на процес и др.; интерпретация; наизустяване на художествен текст; изпълнение /рецитиране, инсцениране, илюстриране/; трансформация на текст /драматизиране, реферирание, резюмиране/; конструиране на текст.

Същност на всяка от посочените дейности. Функции в учебния процес.

Обучаване на учениците за изпълняване на посочените дейности.

6. Формиране на лингвистични понятия

Характеристика на признаците на лингвистичните понятия (фонетични, граматични, лексикални, синтактични, текстолингвистични, стилови). Функционална значимост за усъвършенстването на уменията за лингвистичен анализ и на комуникативните умения.

Система за изграждане на лингвистични понятия (приложение на целесъобразни методи и средства; на индуктивно-дедуктивен или дедуктивно-индуктивен подход).

Оценка на резултатите от изучаването на основните лингвистични понятия.

7. Формиране на теоретико-литературни понятия

Понятия, свързани с: естетическия характер на литературата; смислови и комуникативни аспекти на литературата; строежа на литературното произведение; жанровата система на литературата; организацията на художественото изказване; художествения процес.

Понятия, общи за литературата и другите изкуства (например: жанр, сюжет, композиция, тема, образ, портрет, пейзаж и др.).

Система на обучение за изграждане на теоретико-литературни понятия.

8. Развиване на комуникативни умения. Комуникативна компетентност

Комуникативни умения – същност, видове. Разкриване на съставките на комуникативната компетентност: езикова компетентност (знания за езиковите единици от различни равнища и за правилата на използването им в речта; умения за правилната употреба на езиковите средства); дискурсна компетентност (умение да се създава и възприема устен и писмен дискурс); социолингвистична компетентност (умение езикът да се използва уместно в определен социален контекст); стратегийна компетентност

- (умение да се преодоляват трудностите в общуването).
9. Обучаване на учениците в създаване на текст
- Осмисляне на текста като основна комуникативна единица (текст и ситуация; обща характеристика на монологичните и диалогичните устни и писмени текстове; текст и стил; текст, контекст, подтекст).
- Лингводидактическа система за създаване на текст.
- Работа над текстовите грешки в ученическите устни и писмени изложения.
10. Развиване на езикова култура
- Отношение към същността на проблема за езиковата култура (културата на речта). Съставки на езиковата култура: правописна и пунктуационна грамотност; книжовно произношение и добро владение на правоговорните книжовни норми; граматични знания, осигуряващи правилност на речта; умело използване на речевото богатство; познаване и уместна употреба на изразните средства; усет за естетика в езиковото общуване.
11. Изграждане и развиване на читателска култура
- Читателски интереси и потребности. Отношение към художествената книга и четенето. Избор на четиво.
- Стратегии при четене. Основни читателски умения. Непосредствено възприемане на художествен текст. Осмисляне на текста. Личностен прочит на творбата.
12. Прилагане на съвременни методи на обучение по български език и литература.
- Интерактивност в обучението по български език и литература.
- Прилагане на съвременните дидактически технологии в процеса на обучението.
13. Осъществяване на контрол и оценка на резултатите на учениците при обучението по български език и литература.
- Характеризиране на същността на контрола. Прилагане на контролните функции: гносеологическа, дидактическа, контролно-осведомителна, възпитателна, диагностична, регулираща и селективна, стимулираща.
- Описание и коментар на подходящи критерии за оценка на резултатите от обучението по български език и литература. Ефективни методи за проверка и оценка на знанията и уменията в образователния процес.

II. ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

За придобиване на пета професионалноквалификационна степен учителят следва да покаже и защити овладените от него основни професионални умения за организация и осъществяване на образователния процес по български език и литература.

Програмата за устния изпит трябва да се приема като ориентир при подготовката на кандидата и основа за осмисляне на професионалната дейност.

Устният изпит се провежда под формата на интервю с кандидата. Темите се определят от комисията преди изпита. Всеки кандидат изтегля на лотариен принцип тема, която изисква конструиране в момента на методически вариант на урок или на извънкласно занятие: на вариант за приложение на посочена дейност, характерна за обучението по български език или литература, въз основа на фрагмент от учебното съдържание. Кандидатите може да използват учебници и учебни помагала.

Учителите може да изберат тема, свързана с учебното съдържание в V-VII клас или в VIII-XII клас.

В изложението си кандидатът обосновава избраните от него: структура, учебни задачи, методи, дейности, като се ръководи от програмата за изпита.

При преценката на отговора на кандидата комисията задължително взема предвид проявените от него езикова култура и умения за устна комуникация.

Оценката се оформя с точност до 0.50. На кандидатите се присъжда V професионалноквалификационна степен, ако получената оценка е най-малко много добър 4,50.

III. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

- Александров, П. Интелект и общуване. С., 1990.
- Андреев, М. Процесът на обучението. Дидактика. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски”, С., 1996.
- Барт, Р. Творба в текст. Във: Въображението на знака. С., 1991, 459-470.
- Бенвист, Е. Нивата на лингвистичния анализ. В: Човекът и езикът. Наука и изкуство, С., 1993.
- Васева, М., В. Михайлова Съчинение разсъждение върху епическа творба (7. клас). Светлоструй, С., 2000.
- Васева, М., В. Михайлова Съчинението разсъждение и анализът на лирическите творби, изучавани в 7. клас. Издателство „Д-р Ив. Богоров”, С., 2001.
- Веселинов Д. Героите франкофони в романа "Тютюн" - сп. Литературата, бр. 6, 2009, стр.:339-353
- Веселинов Д. Нови предизвикателства пред съвременната българистика, Български език / Bulgarian Language, том:67, брой:2, 2020, стр.:183-187.
- Веселинов Д. Последната дума в българския език. - Български език, том:64, брой:3, 2017, стр.:94-113,
- Веселинов Д. Франкофонски реминисценции в романа "Тютюн". - Език и литература, брой:3-4, 2011, стр.:172-191,
- Веселинов Д. Френската лексика в романа "Тютюн". Сиела, София, 2009.
- Веселинов Д. Френски нюанс в езика на Йордан Йовков.- Български език и литература. том:62, брой:1, 2020, стр.:37-42
- Веселинов, Д. Проблемите на лингводидактологията в пространствено-времевата ситуация на XXI век. – Чуждоезиково обучение, № 1, 2018.
- Виденов, М. и др. Социолингвистиката и ученическата реч. С., 1996.
- Виденов, М. Увод в социолингвистиката. София, 2000.
- Георгиева, М. Обучението по български език в условия на билингвизъм. Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”, Шумен, 2004.
- Георгиева, М. Типология на ученическите текстове. – Български език и литература, № 5-6.
- Георгиева, М., Е. Добрева Писмените ученически текстове. Първа част – репродуктивни текстове. Кръгзор, С., 2002.
- Дамянова, А. По проблема за ученическите писмени текстове. – Български език и

- литература, 1993, № 2.
- Димитрова, Ст. Лингвистична прагматика. Велес, С., 2009.
- Димитрова, Ст. Развитие на езиковото съзнание у децата. В: Езиково съзнание. Наука и изкуство, С., 1998.
- Димова, Ст. Отговор на литературен въпрос. С., 1995.
- Димчев, К. Към въпроса за тихологията на обучението по български език. – Български език и литература, 2002, № 4-5.
- Димчев, К. Методически и социолингвистични проблеми при изучаване формите на съществуване на българския език в средното училище. – В: Български език и литература, 2003, № 5.
- Димчев, К. Обучението по български език като система. Сиела, С. 1998.
- Димчев, К. Основи на методиката на обучението по български език. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С., 2010.
- Добрев, Д., Т. Тенева. Литературно образование и интерпретация на художествен текст в училище. Ш., 1992.
- Добрева, Е., И. Савова. Текстолингвистика. Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2000.
- Ефтимова, А. Билингвизъм и диглосия на децата от етническите общности с проблеми в езиковото образование. – В: Български език и литература, 2010, № 4.
- Интегрални структури в учебното съдържание на средното училище. Под ред. на И. Котова. София, 1990.
- Йовева, Р. Методика на литературното образование. Ш., 2000.
- Капинос, В. И. За методите на обучение по руски (роден) език. В: Методика на обучението по български език. Христоматия. Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново, 1998.
- Комуникативната компетентност в съвременния научен дискурс. Съст. М. Георгиева и др. София, 2005.
- Кръстанова, В. Овладяване на речеви стратегии чрез обучението по български език (методологични и технологични аспекти). – В: Български език и литература, № 1, 2005.
- Кръстанова, В. Социолингвистичната компетентност на учениците в обучението по български език (5.-12. клас). Булвест 2000, София, 2003.
- Мавродијева, И. Реторика и пбблик рилейшънс. С., 2013.
- Матеева, Н. Да се учим да пишем есе. Анубис, С., 2000.
- Ницолова, Р. Прагматичен аспект на изречението в българския книжовен език. С., 2000.
- Обща европейска езикова рамка: учене, преподаване, оценяване. Релакса, Варна, 2006.
- Панов, А. Теория на литературата. С., 1995.
- Панов, А., В. Стефанов Изкуството да пишем. ИК „Диоген.bg“, София, 2004.
- Педагогически практики, основани на взаимодействието между езиковите дисциплини в средното училище. Съст. Р. Пенкова и др.. Парадигма, С., 2012.
- Пенкова, Р. Речевите жанрове в продължаващото обучение на учителите по езиковите дисциплини. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София 2019. 292 с.
- Пенкова, Р. Възможности на учениците за участие в масовата комуникация. – Български език и литература, 1990, N 2, с. 25-32.

- Пенкова, Р. Използване на web 2.0 инструменти в българските училища в чужбина. В: Приноси към теорията и практиката на езиковото образование. Булвест 2000, София, 2015, с. 370-377.
- Пенкова, Р. Интензивно обучение по български език. Теоретични и практически аспекти на образователното взаимодействие в българските общности в чужбина. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2013, 320 с.
- Пенкова, Р. Нсвата учебна програма по български език. – Български език и литература, 2006, № 5, с. 7-12.
- Пенкова, Р. Обучение по български език в чуждоезиковата среда. София, 1999.
- Пенкова, Р. Програми за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти. – i-Продължаващо образование, 2019 г.
- Пенкова, Р. Развиване на межкултурна комуникативна компетентност в обучението по български език в интеркултурна среда. – В: Работа на учителя в интеркултурна среда. Университетско издателство „Св. Кл. Охридски”, София, 2015, с. 9-15.
- Пенкова, Р. Съвременната езикова ситуация и межкултурната комуникация в българските общности в чужбина (Някои аспекти, свързани с обучението по български език). – Стратегии на образователната и научната политика, 2016, № 2, с. 127–140.
- Пенкова, Р. Текстът в обучението по български език (5.-8. клас). Парадигма, София, 2003.
- Пенкова, Р. Тенденции в стилно-езиковото оформяне на текстовете в детско-юношеския периодичен печат. – Български език и литература, 1991, № 2, с. 22-28.
- Пенкова, Р., Б. Стоименова Взаимоотношение между обучението по първия и по втория език в средното училище. – Български език и литература, 2011, № 4, 57-68.
- Пенкова, Р., Н. Цветкова Усвояване на знания за ЕС и развиване на межкултурна компетентност в обучението по езиковите дисциплини в средното училище. – Педагогика, №7, 2016.
- Пенкова, Р., Н. Цветкова, Б. Стоименова, М. Легурска Взаимодействие между езиковите дисциплини в прогимназиалния етап на средното училище. София, 2011.
- Петров, А. Овладяване на дискурсни техники чрез обучението по български език. София: Булвест 2000, 2002.
- Петров, А. Проблеми на комуникативно ориентираното обучение по български език (5. – 12. клас). София: Булвест 2000, 2012.
- Петров, А. Проблемите за дискурса и дискурсната компетентност в теорията и практиката на обучението по български език. – В: Български език и литература, 1999, № 2–3.
- Пийз, А., А. Гарнър Езикът на тялото. Скритият смисъл на думите. С., Сиела, 2000.
- Примова, Б. Да пишем заедно. С., 1996.
- Приноси към теорията и практиката на езиковото образование. София: Булвест 2000, 2015, с. 370-377.
- Прохоров, Ю. Е. Действительность. Текст. Дискурс. Москва: Флинта: Наука, 2004.

- Радев, Р. Как се пише есе. История, теория, практика, хрестоматия. Славена, Варна, 1994.
- Радев, Р. Седмокласниците пишат. С., 1994.
- Райнов, В. Г. За психосемантичната специфика на езиковото възприятие. АИ „Проф. Марин Дринов“, София, 1998.
- Рот, Ю., К. Рот Студии по интеркултурна комуникация. Теория. Практика. София: Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, 2007.
- Соосаар, Н., Н. Замковая Интерактивните методи преподавания. Наука, Санкт Петербург, 2004.
- Сотиров, П. Реч и цел. Въпроси на стратегиите в речта. София, 2002.
- Стефанов, В. Творбата - безкраен диалог. УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 1992.
- Стефанов, В. Участта Вавилон. Лица, маски и двойници в българската литература. Анубис, София, 2000.
- Тенденции в обучението по български език. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. К. Димчев, Булвест, С., 2000. Съст. М. Васева, И. Комарска и др.
- Чавдарова-Костова, С., В. Делибалтова, Б. Господино. Педагогика. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, С. 2012.
- Шопов, Т. Анализът на междуезиковото разбиране и учебният метод „уроком“. – Български език и литература, 2009, № 4.

Издания на ДИУУ:

- Диалогът в образованието - съвременност и перспективи. Съставители: Димитър Веселинов, Петър Петров, М. Тотоманова. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2021.
- Съвременният учител и предизвикателствата на информационното общество, съставители: Росица Пенкова, Петър Петров. Университетско издателство "Св. Климент Охридски", София, 2020
- Квалификацията на учителите в Департамента за информация и усъвършенстване на учители, съставител: Росица Пенкова. Университетско издателство "Св. Климент Охридски", София, 2020
- Взаимодействието между средно и висше образование като фактор за повишаване качеството на образованието, съставители: Росица Пенкова, Петър Петров, Университетско издателство "Св. Климент Охридски", София, 2019.
- Съвременни педагогически технологии в образованието, съставители: Росица Пенкова, Катя Стоянова. Университетско издателство "Св. Климент Охридски", София, 2018
- Модернизация на образованието, съставител: Росица Пенкова. Университетско издателство "Св. Климент Охридски", София, 2017
- Съвременното училище и квалификацията на учителите, съставител: Росица Пенкова, Университетско издателство "Св. Климент Охридски", София, 2016
- Учителят и модернизиранието на образованието – национални и европейски практики съставител: Росица Пенкова, Университетско издателство "Св. Климент Охридски", София, 2015
- Традиции и иновации в образованието, съставители: Даниела Миткова, Николина Цветкова

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2014
60 години Департамент за информация и усъвършенстване на учители, съставители:
Росица Пенкова, Захари Захариев, Даниела Миткова. Университетско
издателство "Св. Климент Охридски", София, 2013.
Учителят: призвание, компетентност, признание, София, ДИУУ 2011

Списания:

Електронно списание на ДИУУ “i-Продължаващо образование“, ISSN: 1312-899X,
<https://diuu.bg/emag/>

„Български език и литература“, Национално издателство за наука и образование „Аз-
Буки“

Годишник на Софийския университет. Факултет по класически и нови филологии.
Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“.

Годишник на Софийския университет. Факултет по славянски филологии.
Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“.